

INTERNATIONAAL INVESTERINGSBELEID

door Ir. E. G. G. Werner

Directeur van de N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij
en Directeur van de Koninklijke/Shell Groep

Inleiding

Elk tijdsbestek kent zijn favoriete stokpaardjes, onderwerpen waarover veel - maar helaas niet altijd met kennis van zaken - wordt gepraat en die de neiging hebben automatisch bijval of argwaan op te roepen al naar gelang men er de mogelijke remedie dan wel de oorzaak (en soms) beide in ziet van kwalen, waar de samenleving mee te kampen heeft.

Onderwerpen als investeringen door het particuliere bedrijfsleven (of het achterwege blijven daarvan) en de multinationale onderneming mogen zeker tot de stokpaardjes van de jaren zeventig worden gerekend.

Voeg beide samen en de problemen van de wereld, meer nog dan die van een willekeurig land, kunnen worden aangesneden.

Beide onderwerpen zijn het waard om ter discussie te worden gesteld. Het is b.v. onmiskenbaar dat nieuwe bedrijfsinvesteringen in een land invloed kunnen hebben op zaken als de werkgelegenheid en de economische groei. De meeste discussies over investeringen, ongeacht of ze door nationale of multinationale ondernemingen worden gedaan, geven echter vaak blijk van gebrek aan inzicht in de factoren die bij investeringsbeslissingen in het geding zijn.

Vooraf internationale investeringen blijken nogal eens negatieve emotionele reacties op te roepen. Ook hier zien de critici door onvoldoende inzicht vaak over het hoofd aan welke basisvoorwaarden moet worden voldaan, willen deze investeringen plaatsvinden. Allereerst is nodig dat de investeerder een initiatief neemt en dat de regering van het betrokken gastland haar toestemming geeft. De kans dat dit gebeurt, is alleen aanwezig als er voor beide partijen tenminste het vooruitzicht op wederzijds voordeel bestaat.

In de tweede plaats worden buitenlandse investeringen door het particuliere bedrijfsleven gefinancierd uit winsten die in het ene land zijn gemaakt en in het andere worden geïnvesteerd. Als dit geldverkeer niet zou zijn toegestaan, zou dat het einde betekenen van buitenlandse investeringen en dus ook van de vruchten die deze kunnen afwerpen.

Geen enkel land, hoe rijk ook of gezegend met natuurlijke hulpbronnen, kan geheel op eigen benen staan. Zodra kapitaal en technologie waarover het ene land beschikt, worden gebruikt voor de ontwikkeling van aanwezige bekwaamheden en hulpbronnen in een ander land, ontstaat voor beide nieuwe rijkdom. De landen zijn tegenwoordig in toenemende mate van elkaar afhankelijk. Internationale investeringen, de internationale handel, communicatie en financiering, tonen dit aan en dragen ertoe bij. Regeringen zowel als investeerders hebben gedurende de enorme groei van de internationale investeringen in de afgelopen 25 jaar een leerproces doorgemaakt. Op sommige momenten was dit proces voor beide een pijnlijke ervaring. Gezien het ingewikkelde geheel van overheidsbemoedeningen en kunstmatige beperkingen waarmee de investeerder in spe, hetzij in eigen land of daarbuiten, tegenwoordig wordt geconfronteerd, zal het er in de

toekomst niet eenvoudiger op worden. Een beter begrip van hoe en waarom investeringsbeslissingen tot stand komen, kan wellicht een nuttig uitgangspunt zijn.

Een commerciële onderneming beschikt slechts in beperkte mate over financieringsmiddelen, menselijke bekwaamheden, technologie en bestuurders; elk besluit tot investeren houdt een bereidheid in om met een bepaalde combinatie daarvan risico's aan te gaan in ruil voor een evenredige beloning. Om te kunnen voortbestaan en te gedijen dient een maatschappij de investeringsmogelijkheden te kiezen die haar redelijkerwijs in staat stellen de haar ten dienste staande middelen op de meest efficiënte, verantwoorde en rendabele wijze te benutten.

Dat klinkt allemaal vrij eenvoudig, maar iedereen die met het moderne bedrijfsleven vertrouwd is, weet dat de praktijk verre van eenvoudig is (ware het anders, het leven zou voor bestuurders van ondernemingen een saaie bedoening zijn, hoewel velen wellicht redeneren dat de huidige onzekerheden en beperkingen rond investeringsbeslissingen wel wat veel van het goede zijn). Vandaag de dag moet een voorstel voor een nieuw project aan vele, soms tegenstrijdige criteria worden getoetst. De voornaamste uitgangspunten waarop een dergelijk voorstel is gebaseerd, kunnen drastisch veranderd zijn lang voordat de investering vrucht begint af te werpen.

In de energiesector is dit in toenemende mate het geval. Aanlooptijden van 5 tot 10 jaar zijn thans heel gewoon voordat een nieuw project, waarmee eerder miljarden dan miljoenen dollars gemoed kunnen zijn, in bedrijf komt en veel projecten moeten een produktieve levensduur van 15 tot 20 jaar hebben, willen ze verantwoord zijn. In de ingewikkelde en zich snel wijzigende wereld van vandaag betekent dit dat de risico's de verwachte beloning verre kunnen overtreffen.

Het is zelfs vaak moeilijk, ook voor ogenschijnlijk succesvolle projecten, het op de oorspronkelijke investeringen uiteindelijk behaalde reële rendement te bepalen. Dit is het gevolg van de ontstellende invloed van een combinatie van factoren als inflatie, wisselende valutakoersen en de vaak onrealistische boekhoudkundige richtlijnen die bedrijven verplicht zijn te volgen.

Hoe een investeringsbeslissing tot stand komt

Investerings in nieuwe industriële capaciteit komen door hun aard overeen met verplichtingen op lange termijn. Eenmaal gedaan, maken zij in de praktijk deel uit van de onderneming voor wat betreft de financiële, materiële en menselijke hulpmiddelen die daarin samengebracht zijn, en van de samenleving waarin zij zich bevinden. De beslissing te investeren, kan dus niet lichtvaardig worden genomen en moet gebaseerd zijn op een zorgvuldige afweging van de factoren die van wezenlijke invloed kunnen zijn op de levensvatbaarheid van het voorgestelde project gedurende de berekende levensduur.

Hoe groter de onzekerheden en daarmee het aan een investering verbonden risico, hoe hoger de potentiële beloning moet zijn om deze investering verantwoord te maken. In de eerste ontwerpfasen van een nieuw project is het in het licht van veranderende omstandigheden of eisen wellicht nog mogelijk bij te sturen, maar de buitengewoon hoge boetes die staan op het annuleren van eenmaal bestelde omvangrijke en kostbare apparatuur maken dit vrijwel onmogelijk.

In de olie- en chemische industrie kan met het ontwerpen, het treffen van technische voorzieningen en de bouw van een nieuwe fabriek drie tot vijf jaar ge-

moeid zijn. Wanneer zo'n fabriek begint te produceren, kan het nog wel vijf tot tien jaar duren alvorens uitsluitend de oorspronkelijke investering is terugverdiend. Dit betekent dat een project een kritieke periode van tenminste tien jaar kan doormaken voordat het een reëel rendement begint af te werpen.

Vóór 1970 werden de gevolgen van een misrekening, bijvoorbeeld doordat een produktie-eenheid te vroeg of met een te grote capaciteit was gebouwd, zuiver commercieel gesproken tot een minimum beperkt door de toen bestaande sterke groei van de vraag. Hiervan is geen sprake meer en de financiële last van onbenutte capaciteit kan overigens winstgevende resultaten gedurende lange tijd drukken.

De procedure voor het beoordelen van investeringsmogelijkheden varieert aanzienlijk van maatschappij tot maatschappij, afhankelijk van soort en omvang van de onderneming, de structuur van de leiding en de tijdslimiet die haar is toegemeten door de situatie in de industriële sector waarin zo'n onderneming werkzaam is of denkt te gaan worden. Een multinationale onderneming als de Koninklijke/Shell Groep heeft verscheidene kenmerken gemeen met andere grote organisaties werkzaam op het gebied van de energie en de chemie en één afwijkend kenmerk.

Het bedrijf zelf is van huis uit internationaal georiënteerd. Shell-maatschappijen zijn dan ook in vele landen over de gehele wereld werkzaam op het gebied van de produktie, de verwerking en de distributie van energie en chemische produkten in afzetgebieden die duizenden kilometers van de plaats van produktie verwijderd liggen. Onder overigens gelijke omstandigheden zijn de meest aantrekkelijke investeringsmogelijkheden voor een onderneming die, welke haar in staat stellen haar voornaamste afzetgebieden langs de kortste route op commercieel gunstige voorwaarden van produkten te voorzien.

Helaas zijn de omstandigheden nooit dezelfde en zijn de keuzemogelijkheden gewoonlijk beperkt. De plaats van vestiging zal bijvoorbeeld vrijwel geheel worden bepaald door de aanwezigheid van een natuurlijke hulpbron, zoals olie en andere delfstoffen, of door de beschikbaarheid van een grondstof uit bestaande produktiefaciliteiten, bijvoorbeeld etheen uit een chemisch fabriekscomplex.

Energie is voor de geïndustrialiseerde wereld zó belangrijk dat regeringen (zowel in produktielanden als in verbruikslanden) een uitzonderlijk grote belangstelling aan de dag leggen voor elk aspect van het bedrijf, behalve, en dan wellicht in negatieve zin, in de nieuwe investeringen die nodig zijn, willen nieuwe energiebronnen tijdig gevonden en ontwikkeld worden om aan de toekomstige vraag te kunnen voldoen. Dit betekent dat bedrijven het hoofd moeten bieden aan de door de overheid gehanteerde politieke criteria op korte termijn en de realiteit op lange termijn die te maken heeft met hun commerciële voortbestaan in een kapitaalintensieve bedrijfssector waar steeds meer afhangt van een hoog ontwikkelde technologie.

De vraag naar veel produkten hangt ook ten nauwste samen met de economische groei en met de levenspatronen in de diverse landen. Tot de onzekerheden van de toekomst, waarover de voor beslissingen geplaatste bestuurder moet trachten zich een oordeel te vormen, behoren bijvoorbeeld de wensen van consumenten, de voorschriften van regeringen en de technologische ontwikkelingen. Tegen deze snel wisselende en complexe achtergrond zal de deugdelijkheid van thans genomen investeringsbeslissingen afhangen van ramingen ten aanzien

van de cash-flow en de financieringsmogelijkheden in de jaren tachtig en, wat energie betreft, van enig inzicht in de ontwikkeling van vraag en aanbod in de jaren negentig.

Een kenmerk van Shell-maatschappijen dat men niet bij andere vergelijkbare groepen aantreft, is de hoge mate van decentralisatie. Iedere werkmaatschappij oefent haar bedrijf uit in een milieu dat typerend is voor het desbetreffende land en stippelt haar eigen plannen uit binnen een geheel van richtlijnen waarin het beleid en de investeringsdoelstellingen van de Groep zijn samengevat.

Dienstverlenende maatschappijen in Den Haag en Londen leveren op verzoek informatie en diensten. Wereldomvattende scenario's worden opgesteld om de aandacht te richten op belangrijke factoren in de aan verandering onderhevige internationale werksfeer. Een jaarlijkse planningcyclus, gebaseerd op diepgaande dialogen en het voortdurend intern verwerken van reacties, verschaft het coördinatiemechanisme dat nodig is om mogelijke beperkingen van financiële, fysieke of externe aard die voortvloeien uit het totaal der maatschappijplannen, te kunnen identificeren en de risico's en mogelijkheden van deze plannen voor de Groep als geheel te kunnen beoordelen. Voor succesvol werkende ondernemingen van welke omvang ook geldt, dat de potentiële investeringsmogelijkheden gewoonlijk groter zijn dan het beschikbare hulpmiddelenpakket, waarbij bestuurlijke en technische bekwaamheden vaak evenzeer een beperking vormen als financiële armslag. In veel ontwikkelingslanden bijvoorbeeld, waar de infrastructuur van onderwijs en industrie soms nog beperkt is, kan een nieuw project veel meer tijd van de bedrijfsleiding vergen dan een soortgelijk project in een sterk geïndustrialiseerd gebied. Zowel de investeerder als de regering van het betrokken land moeten zich dan terdege rekenschap geven van de speciale problemen en kosten die onder deze omstandigheden kunnen ontstaan.

Bestuurders van ondernemingen zullen er uiteraard naar streven hun beperkte middelen te investeren in projecten die geacht worden de beste waarborgen te scheppen voor de gestadige groei en bloei van de onderneming als geheel. Elk voorstel voor een nieuwe investering moet dan ook aan de hand van twee fundamentele criteria worden beoordeeld.

Ten eerste: in hoeverre beantwoordt de voorgestelde investering aan de huidige behoeften van het bedrijf en aan de overeengekomen doelstellingen met betrekking tot groei, vernieuwing of evenwichtigheid. Bestaande fabrieken zijn bijvoorbeeld aan slijtage onderhevig of verouderen in technologisch opzicht en nieuwe installaties kunnen nodig zijn om bestaande markten te voorzien naarmate deze zich uitbreiden of een nieuw produktenpakket verlangen. Individuele projecten of bedrijfssectoren hebben de neiging in de beginfase snel te groeien om zich, na tot wasdom te zijn gekomen, trager te ontwikkelen. Er kan behoefte bestaan aan een grotere flexibiliteit en diversificatie, aan het verschaffen van enige zekerheid tegen ongewoon hevige conjunctuurschommelingen of drastische verschuivingen in het vraag- en aanbodpatroon in bepaalde gebieden of bedrijfssectoren. Ook moeten in een technologisch hoog ontwikkelde industrie met lange aanlooptijden vele nieuwe mogelijkheden (waarvan sommige gedoemd zijn te falen) in een vroeg stadium worden beproefd. Dat is nodig om tegen de tijd dat de markt commercieel interessant wordt over de vereiste productiecapaciteit en een goede concurrentiepositie te kunnen beschikken.

Ten tweede moet men zich afvragen of het voorgestelde investeringsproject

een potentieel rendement biedt dat tenminste evenredig is aan het geschatte risico. Zij die kritisch staan tegenover „buitensporige” winsten uit succesvol ondernemerschap zien gemakshalve over het hoofd dat bedrijfsinvesteringen op lange termijn, die naast geldmiddelen ook menselijke bekwaamheden en technologie vragen, aan vele risico's onderhevig zijn en dat de winsten van jaar tot jaar aanzienlijk kunnen fluctueren. Investeerders zouden spoedig failliet gaan als geslaagde projecten geen compensatie boden voor de onvermijdelijke tegenslagen of als goede jaren niet de middelen verschafden om de slechte jaren door te komen.

Als het verwachte rendement niet hoger is dan de gangbare rentevoet, kunnen ondernemingen hun geld beter bij de dichtstbijzijnde bank beleggen. Ik wil hier opmerken dat het miskennen door regeringen van de duidelijke relatie tussen de noodzaak van winsten tot het doen van bedrijfsinvesteringen enerzijds en het daaruit voortvloeiende sociale en materiële profijt anderzijds een belangrijke oorzaak is van de economische problemen waaronder veel landen thans gebukt gaan.

Sommige risico's zijn typerend voor een bepaald project, bijvoorbeeld technische storingen of vertragingen bij de bouw of exploitatie van de fabriek en het element van onzekerheid in de economische veronderstellingen waarvan men is uitgegaan. Wanneer bijvoorbeeld de geprojecteerde cash flow en de economische uitvoerbaarheid van een voorgenomen project X in sterke mate aan een groter aantal risico's bloot staat dan een alternatief project Y, dan is het onwaarschijnlijk dat de voorkeur van de kandidaat-investeerder uit zal gaan naar project X, tenzij het potentiële rendement overeenkomstig hoger is dan van het „veiliger” project Y kan worden verwacht. In het minimum rendement dat nodig is om een nieuw project te rechtvaardigen moet ook een factor zijn verdisconteerd voor die risico's welke op investeringsprojecten in het algemeen van toepassing zijn. Ik noem inflatie, de houding van de overheid en de politieke stabiliteit in verschillende landen, zowel als andere ontwikkelingen in het ondernemingsklimaat.

Het investeringsklimaat

Het niveau van nieuwe bedrijfsinvesteringen op een gegeven moment in een bepaald land, hangt in hoge mate af van het heersende investeringsklimaat, dat wil zeggen het geheel van elkaar beïnvloedende economische, sociale en politieke factoren of ontwikkelingen in de samenleving in het algemeen waarover de investeerder geen zeggenschap heeft.

Dit is moeilijk te kwantificeren of nauwkeurig te omschrijven. Uitgesproken „goede” of „slechte” kenmerken zijn gemakkelijk herkenbaar maar zij komen gewoonlijk over als een wirwar van feiten en verwachtingen, vaak vermengd met een flinke hoeveelheid emotie en vooroordeel.

Hoe onnauwkeurig of subjectief het aldus ontstane beeld ook is, een investeringsklimaat dat de indruk wekt vijandig te zijn, is weinig bevorderlijk voor de ontplooiing van nieuwe activiteiten en het behoeft dan ook geen verwondering te wekken dat de potentiële investeerder elders naar gunstiger mogelijkheden op zoek gaat. Het beoordelen van de vooruitzichten van nieuwe industriële vestigingen was vóór de jaren zeventig een betrekkelijk eenvoudige zaak. Het investeringsklimaat in vele landen was toen redelijk stabiel en de van belang zijnde factoren konden worden afgewogen tegen een reeks nauwkeurig omschreven

economische en commerciële criteria. Vandaag de dag hangt het succes van veel projecten echter niet alleen af van de bekwaamheid en het oordeel van de verantwoordelijke ondernemer, maar ook in toenemende mate van de door de samenleving erkende waarden en in het bijzonder van de onvolkomen wijze waarop deze waarden door regeringen worden geïnterpreteerd.

Zowel in geïndustrialiseerde landen als in veel ontwikkelingslanden lijkt de samenleving als geheel in een fase van fundamentele verandering te verkeren. Traditionele waarden en geaccepteerde gedragspatronen of -normen worden in twiifel getrokken of prijsgegeven en het zoeken naar alternatieven leidt tot spanningen en onevenwichtigheden op tal van punten in het leef- en werkklimaat. Als gevolg hiervan is het thans heersende investeringsklimaat onderhevig aan frustratie, verwarring, onnodige conflicten en irrationeel gedrag.

De onzekerheden waarmee belangrijke factoren zoals economische groei, inflatietempo en monetaire kwesties zijn omgeven, zijn eveneens van toepassing op houding en gedragingen van de samenleving. Men behoeft daarbij slechts te denken aan de onmiskenbare algemene onvrede met bestaande instellingen, die zich onder meer manifesteert door scherpe kritiek van politieke en vakbondszijde op de particuliere sector in het algemeen en door ongenueanceerde aanvallen op grote multinationale ondernemingen in het bijzonder.

Deze vervreemding en achterdocht zijn in zoverre verklaarbaar dat vele grote organisaties waarvan de samenleving thans afhankelijk is, zeer complex en daarom moeilijk te doorzien zijn en dat in een tijdperk waarin het verlangen naar participatie en informatie steeds sterker wordt.

Daar komt bij dat de mythen van het verleden levend worden gehouden, ondanks het feit dat het hedendaagse bedrijfsleven nauwelijks overeenkomst vertoont met dat van de 19e eeuw. Geen enkele grote onderneming kan zich nog een houding van „hoe word ik zo snel mogelijk rijk” veroorloven. Wil ze op lange termijn succes hebben en kunnen voortbestaan, dan moeten haar activiteiten aanvaardbaar zijn en voor een zeer ruime kring van belanghebbenden vrucht afwerpen, d.w.z. voor werknemers, aandeelhouders, afnemers, regeringen en de gemeenschap waarin zo'n bedrijf werkzaam is.

Al deze belanghebbenden beschikken over macht en hebben gerechtvaardigde verlangens. Bij het nemen van beslissingen door de leiding van de onderneming moet daarmee rekening worden gehouden.

Wanneer de waarden en aspiraties van een samenleving zo snel aan verandering onderhevig zijn als thans het geval lijkt, kan echter alleen de overheid een samenhangend stelsel van grondregels vaststellen waarbinnen het bedrijfsleven kan trachten tegenstrijdige verlangens van specifieke belangengroeperingen met elkaar te verzoenen. Verschijnselen als de door milieubeschermers uitgeoefende druk en het agressieve „consumerism” zijn niet nieuw, maar zij kunnen nog steeds berusten op misvattingen en emoties in plaats van op feiten. In een aantal landen is men met het streven naar medezeggenschap of werknemersvertegenwoordiging in de raden van commissarissen al een eind gevorderd. Sommige landen overwegen of hebben reeds wetten inzake werkgelegenheid en remuneratie die op de lange duur van grote invloed kunnen zijn op het slagen van een onderneming haar medewerkers op sleutelposities in dienst te houden en te motiveren.

Of de geschetste ontwikkelingen uiteindelijk constructief zullen blijken te zijn of niet, zal afhangen van de gevoeligheid waarmee de nieuwe verhoudingen door

alle betrokkenen worden tegemoet getreden. De daaruit voortvloeiende problemen tijdens de overgangsfase ontwikkelen zich van land tot land in een verschillend tempo en in verschillende vormen. Maar het effect ervan neemt overal toe. Sommige problemen hebben een duidelijke en rechtstreekse invloed op investeringsbeslissingen, terwijl andere een meer subtiel maar cumulatief effect op het optimaal gebruik van industriële hulpmiddelen hebben. Een ander aspect van de maatschappelijke dimensie waarmee de bedrijfsinvesteerder thans rekening moet houden, is het nieuwe verschijnsel dat wat de samenleving wenst blijkbaar belangrijker is dan wat de technologie kan bieden. Dit is ook een aanwijzing dat de toekomstige opvattingen van de samenleving over investeringen en over de beloning voor het lopen van risico de gebeurtenissen wel eens even sterk zouden kunnen beïnvloeden als de technologische mogelijkheden en de beschikbaarheid van kapitaal.

In de gemengde economie, zoals de meeste landen van de vrije wereld die thans kennen, speelt de overheid een belangrijke rol bij de bepaling of het investeringsklimaat de toevoer van nieuw risicodragend kapitaal zal aanmoedigen of tegengaan. Het stellen van regels voor de industrie is een natuurlijke en noodzakelijke functie van de overheid. Maar de normale commerciële vrijheid wordt veel meer dan nodig is ter bescherming van het algemeen welzijn, veelal om politieke en maatschappelijke redenen die weinig met de economische realiteit van doen hebben, steeds meer aan banden gelegd. De meest in het oog lopende voorbeelden zijn stringente prijsmaatregelen of rechtstreekse beperkingen van winsten en dividenden.

Tijdelijke maatregelen die zijn ingevoerd om een moeilijke periode in een bepaald land te overbruggen, bijvoorbeeld invoerbeperkingen en maatregelen ter ondersteuning van de uitvoer, discriminerende boetes of subsidies, krijgen al te vaak een permanent karakter en kunnen gemakkelijk leiden tot een opeenvolging van soortgelijke tegenmaatregelen elders. Daarnaast heeft men thans algemeen te maken met het risico van nationalisatie, arbitraire naasting van eigendommen en achteraf ingevoerde wijzigingen in fiscale voorwaarden.

Wanneer de politieke onzekerheid te grote vormen aanneemt, zal de stroom van particulier investeringskapitaal onvermijdelijk opdrogen. De ironie wil dat de roep om nieuwe bedrijfsinvesteringen vaak het luidst klinkt in die landen waar houding en optreden van de regering deze het minst aantrekkelijk maken.

Besluit

Het doen van bedrijfsinvesteringen is per definitie een op de lange termijn gerichte, risicodragende activiteit. Tegenwoordig worden bestuurders van ondernemingen echter met zoveel onweegbare factoren en onzekerheden geconfronteerd, dat de risico's verbonden aan vele nieuwe voorgenomen investeringen niet langer met enige betrouwbaarheid kunnen worden gewogen.

Om kort te gaan, het gestelde doel verschuift steeds, er valt geen peil op te trekken.

Dit betekent dat men zijn keuzemogelijkheden zo lang mogelijk moet openhouden en bereid moet zijn flexibel en met verbeeldingskracht te werk te gaan bij het afstemmen van de beschikbare middelen op de investeringsmogelijkheden.

Het betekent bovenal het hanteren van heterogene criteria - zowel in het so-

ciale en politieke als in het commerciële en economische vlak - bij de besluitvorming waar, wanneer en op welke wijze men zal investeren. De eindbeslissing zal onvermijdelijk een oordeel inhouden over een ingewikkelde reeks verwachtingen ontleend aan talrijke gegevens van sterk uiteenlopende kwaliteit en betrouwbaarheid en voor een groot deel niet kwantificeerbaar. In deze aan snelle veranderingen onderhevige wereld is mij geen enkele betrouwbare manier bekend om het proces te vereenvoudigen.

Regeringen dienen zeker te beseffen, dat investeringsbeslissingen onvermijdelijk uitvallen ten gunste van landen waar het bedrijfsleven kan rekenen op een economisch aanvaardbaar en consequent toegepast geheel van regels en voorschriften waarbinnen het kan werken. Zoals een onderneming moet bewijzen een verantwoordelijke, efficiënt werkende en loyale gast van een land te zijn, zo moet ook de overheid haar verplichtingen als gastheer nakomen. Een redelijk stabiele werkomgeving en behoorlijke winstmogelijkheden zijn nog steeds de belangrijkste voorwaarden voor het aantrekken van nieuwe investeringen.